

Mimarlık Eğitiminde Sürdürülebilirlik

Sergio Altomonte • Nur Esin • Derya Oktay • Ayşen Ciravoğlu
Nur Çağlar • Adnan Aksu

**Talihsiz Ortaköy, Dolmabahçe,
Karaköy Meydanları...**

**İstanbul Kara Surları:
Bir Atölye Çalışmasının Ardından**

2011/3

ISSN 1302-8219 41

7,50 TL

Eylül 2011 • Yıl: 11 • Sayı: 41 Yayın Türü: Yerel, süreli

Yayınlayan

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi

Sahibi

TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi adına Deniz İncedayı

Genel Yayın Yönetmeni

Deniz İncedayı

Yayın Koordinatörü

Fatma Öcal

Yazı İşleri Sorumlusu

Metin Karadağ

Yayın Kurulu

Zafer Akay, Ayşen Cıraoğlu, T. Gül Köksal, Kubilay Önal, Ahmet Tercan, H. Bülend Tuna, Mücella Yapıcı

Danışma Kurulu

Zeynep Ahunbay, Nur Akin, Ülkü Altınoluk, Bilge Arıkan, Ersin Arısoy, Harun Batırbaygil, Afife Batur, Cengiz Bektaş, İhsan Bilgin, Çelen Birkan, Hasan Çakır (Almanya), H. Besim Çeçener, Oktay Ekinci, Cengiz Eruzun, Nur Esin, Nuran Zeren Gülersoy, Sümer Gürel, Ersen Gürsel, Yücel Gürsel, Havva Kanbur (İspanya), Ruşen Keleş, Doğan Kuban, Mehmet Küçükdoğu, Derya Oktay (Kıbrıs), Sabri Orcan, Selim Ökem, Deniz Erinsel Önder, Hakkı Önel, Gülşen Özyayın, Hasan Cevat Özdiş, Aslı Erim Özdoğan, Yıldız Sey, Mete Tapan, Uğur Tarhan, Necdet Teymur, Afşar Timuçin, Rüksan Tuna, Hülya Turgut, Yıldız Uysal, Hüsnü Yeğenoğlu (Hollanda), Zekiye Yenen, Emre Zeytinoğlu

Tarandığı İndeksler

DAAI - Design and Applied Arts Index

Yayın Yönetim Yazışma Adresi

Kemankeş Cad. No.31 Karaköy, Beyoğlu 34425 İstanbul
Tel: (212) 251 49 00 Faks: (212) 251 94 14
e-posta: dergi@mimarist.org
www.mimarist.org/yayinlar/mimarist

Mali Koordinasyon

Sami Yılmaztürk

Görsel Yönetmen

Zehra Şenoğuz

Ofset Hazırlık

Ekol Tanıtım

Kireçburnu, Prof.Dr. Aykut Barka Cad.

Alpaslan Sok. No: 42/2 Sarıyer 34457 İstanbul

Tel/Faks: (212) 223 81 51 (pbx)

e-posta: ekoltanitim@gmail.com

Baskı-Cilt

Bilnet Matbaacılık Biltur Basım Yayın ve Hizmet A.Ş.

Tel: 444 44 03

Baskı Tarihi

Eylül 2011

Dağıtım

Zip Dağıtım

Reklam ve Yapım Organizasyonu

Mimarlık Vakfı İktisadi İşletmesi

Kemankeş Cad. No.31 Karaköy, Beyoğlu 34425 İstanbul

Tel: (212) 244 86 87 pbx Faks: (212) 244 86 88

Fiyatı: 7,50 TL

Yıllık abone ücreti: 26,00 TL

Öğrencilere % 50 indirim uygulanır.

"mimar.ist" dergisi Mimarlar Odası İstanbul Büyükkent Şubesi üyelerine ücretsiz olarak gönderilir. Yazılarda ileri sürülen görüşlerin sorumluluğu yazarlarına aittir. Dergi adı belirtilmek koşuluyla alıntı yapılabilir.

Dünya Mimarları Tokyo'da...

25-29 Eylül 2011 tarihleri arasında Japonya'nın Tokyo kentinde Uluslararası Mimarlar Birliği (UIA) Dünya Mimarlık Kongresini gerçekleştiriyor. 1948 yılından bu yana her üç yılda bir farklı kentlerde gerçekleştirilen dünya kongrelerinin bu yıl 24.sü yapılacak. Ev sahipliği UIA ve JOB (Japon Organizasyon Kurulu) tarafından üstlenilen kongre için seçilen mekân ise mimarlara tanıdık: Mimar Rafael Vinoly'nin yarışma sonucunda tasarladığı, 1996 yılında tamamlanan Uluslararası Tokyo Forumu. Bina, kentle ve kullanıcısıyla ilişkisi, iç mekân düzenlemeleri, kültür yaşamına ve etkinliklerine getirdiği yaratıcı yaklaşımlar açısından oldukça başarılı bir örnek. Dünya kongresinin yapılacağı diğer mekânlar da, Tokyo'nun mimarlara tanıdık ünlü binalarından seçilmiş. Örneğin, 1964 Tokyo Olimpiyat Köyü'nün (K. Tange) içinde planlanan Ulusal Olimpik Memorial Gençlik Merkezi de bunlar arasında yer alıyor.

Kongrenin ana teması "Dizayn 2050 - Afetlerin Ötesinde Dayanışmayla Sürdürülebilirliğe Doğru" olarak belirlendi. Mart 2011'de Japonya'nın yaşadığı felaket sonrasında, Uluslararası Mimarlar Birliği, doğal afetler ve etkileri, yanlış planlama kararları, plansız kentleşme vb. karşısında daha fazla dayanışma ve iletişimin yaşamsal olduğunu vurgulamak amacıyla kongrenin başlığına bu son halini verdi. Amaçlanan, mimarlık alanında yeni bir "sözleşme" ortaya çıkartarak, sınırlar ötesinde eşitlik, birlik, barış mesajlarını yaygınlaştırmaktır. Başlıkla ayrıca, küresel ölçekte dayanışmanın kaçınılmazlığına, ülke sınırları içinde kalındığında çözümlerin yetersizliğine de dikkat çekiliyor. Kongre bildirgesiyle; din, dil, ırk, köken, kuşak, cinsiyet ayrımı gözetmeksizin geleceğin kentleri ve mimarlığı için bir vizyon önerisi getirilmesi planlanıyor. Çevre, enerji, ekonomi, nüfus, gıda, eğitim, afetler vb. konular çerçevesinde ele alınacak alt başlıklar ise, "çevre", "kültür", "yaşam" olarak belirlenmiş. "Çevre", küresel ısınma ve enerji sorunlarının yanı sıra, doğal afetler ve nedenleri, kaynak kullanım biçimlerine odaklanırken, bu alanda Japonya'nın teknoloji önderliğinin yol gösterici olmasını vurguluyor. "Kültür" teması altında ise, ekonomi, kentler, kentsel etkinlikler, ulaşım vb. konuların yanı sıra, miras, değişim, eğitim konuları yoğun biçimde işleniyor. "Yaşam" başlığıyla da, günümüzün yaşam biçimleri sorgulanarak nüfus, yaşlanma, kuşaklar arası dengeler, sosyal ilişkiler vb. konuların mimarlıkla ilişkilendirilmesi hedefleniyor. Ayrıca, kentsel yaşamın çeşitliliği (tarım, balıkçılık, sağlık, güvenlik vb.), bio-çeşitlilik, ekolojik sürdürülebilirlik, yaşam kalitesi başlıkları da aynı temanın çerçevesinde yer alıyor.

Program, ünlü mimarları ve tasarımcıları dinleme, katılımcıları genç tasarımcılarla buluşturma fırsatını yaratıyor. Sözlü ve görsel akademik sunumların yanı sıra, UIA'nın çalışma gruplarına ait oturumlarda, son dönemde sürdürülen uluslararası çalışmalar meslektaşlarla paylaşılarak tartışma şansı yaratılacak. Bunların dışında gençlerin heyecanla bekledikleri gezi programları, buluşmalar, gençlik şenliği ve öğrenci yarışmaları da var.

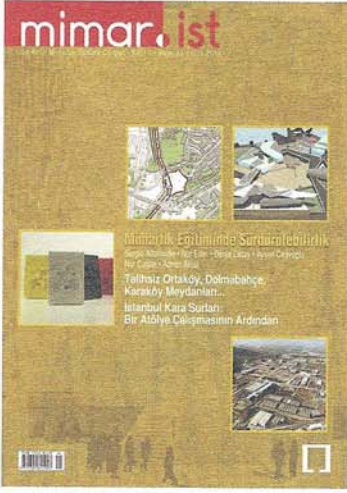
Dünya Kongresine Türkiye Mimarlar Odası da çeşitli etkinlik ve sunuşlarla katılıyor. Konsey üyeliğini sürdürdüğümüz UIA'nın çalışma programlarının oturumlarında, belirli sunuşlarla ve Odamız tarafından hazırlanan sergiyle dünya ülkelerine Türkiye'de mimarlıktan söz etme, bilgi paylaşma olanağımız olacak. Kongrenin ardından yapılacak UIA Genel Kuruluna da üye meslek odası olarak katılım sağlanacak. Mimarlığın dünya ölçeğinde yoğun olarak gündeme geldiği Dünya Mimarlar Günü ve etkinlikleriyle sürdürülecek Ekim ayının ardından yeni bilgiler, birikimler ve tartışma başlıklarıyla yeniden birlikte olacağız.

42. sayımızın dosyasını bir kez daha İstanbul'un bir kentsel mekânına açmak istiyoruz. Hızlı dönüşen, yükselen alanların kentsel ve çevresel sorunlarını, kentlilerle ilişkisini farklı boyutlarıyla irdelemeyi hedefliyoruz. Kentin son dönemdeki yoğun dönüşüm ve değişimi karşısındaki eleştirilerinin, düşünceleriniz bizlere katkı sağlayacaktır. Aralık 2011'de buluşuncaya dek tüm okuyucularımıza sağlık ve esenlik dolu günler dilerim...

Saygılarımla,

Deniz İncedayı

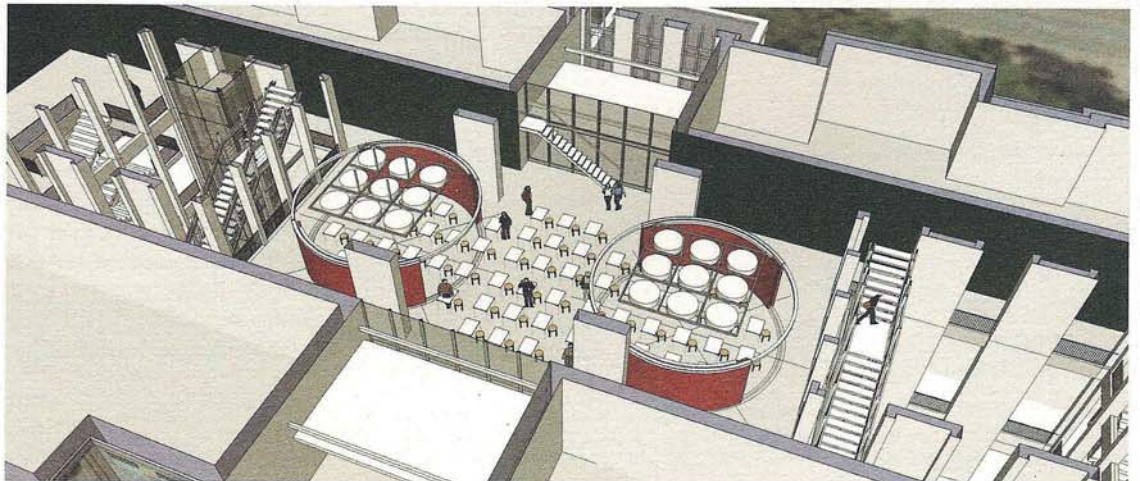
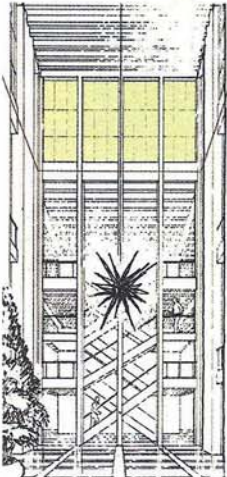

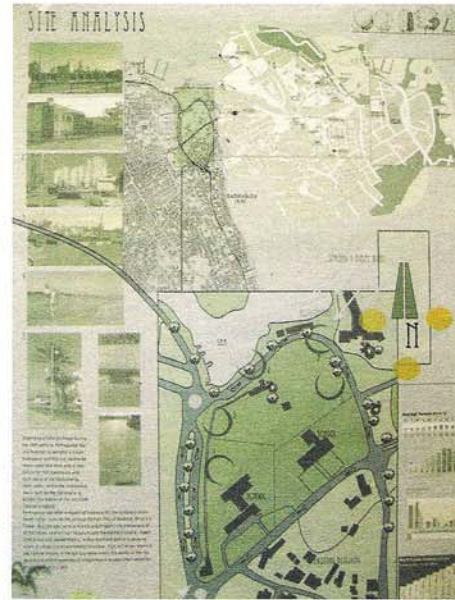
mimar.ist Eylül 2011/3
ISSN 1302-8219

4	HABER / ETKİNLİK	
	Dam Notları... / <i>Hasan Çakır</i>	4
7	KÜTÜPHANE	
	Türkçeye Çevirisi Yapılan İlk Yeşil Bina Değerlendirme Kılavuzu: <i>BREEAM International Commercial Europe</i>	7
	"Aferin Desinler Diye" / <i>Derya Nüket Özer</i>	7
	2010 Ulusal Mimarlık Ödülleri, Yapılar , Projeler , Fikirler <i>2010 National Architecture Awards, Buildings, Projects, Ideas</i>	8
	<i>Architecture in Turkey 2011</i>	8
	Cumhuriyetin Mimarlık Mirası	9
	Modern ve Sürgün: Almanca Konuşulan Ülkelerin Mimarları Türkiye'de 1925-1955 / <i>Esra Akcan</i>	9
10	GÖRÜŞ	
	Talihsiz Ortaköy, Dolmabahçe, Karaköy Meydanları... / <i>Orhan Şahinler</i>	10
12	TASARIM	
	Araştırma ve Uygulama Arasında Tasarım / <i>Dante Donegani</i>	12
16	İNCELEME	
	Saray'dan Akademi'ye Sürdürülen Orta Sofa Karakteri: MSGSÜ Mimarlık Fakültesi Orta Hol Yenileme Projesi / <i>F. Gülşen Gülmez</i>	16
	İDGSA'da Temel Sanat Eğitimi Ortak Atölye Deneyimi ve Mimarlık Eğitimi / <i>F. Emel Ardaman - Elâ Güngören</i>	24

31 DOSYA: "MİMARLIK EĞİTİMİNDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK"

Dikkatli Taşınınız.

Sürdürülebilirliğin Zorlukları ve Mimarlık Eğitiminin Gündemi / <i>Sergio Altomonte</i>	32
Sürdürülebilir Tasarım ve Mimarlık Eğitimi / <i>Nur Esin</i>	41
Çevre ve Toplum Dostu "Sürdürülebilir" Bir Mimarlık Eğitimine Doğru / <i>Derya Oktay</i>	46
Türkiye'de Mimarlık Eğitiminin Çevresel Bağlamı:	
İyimser Tabloya Kuşukcu Sorgulamalar... / <i>Ayşen Cıraoğlu</i>	52
Mimari Tasarım Eğitimi Söylemleri 1: Manifesto / <i>Nur Çağlar - Adnan Aksu</i>	61

67 KENT

İstanbul Kara Surları: Bir Atölye Çalışmasının Ardından / <i>Derin Öncel</i>	67
Kara Surlarını Kentsel Ölçekte Düşünmek / <i>Gülşen Özyayın</i>	68
Kent Surlarının Günümüzdeki Anlamı ve İstanbul Kent Surları / <i>Işık Aydemir</i>	69
İstanbul Kara Surları'nı Bir Sistem Olarak Algılamak ve Anıt Ötesi Dinamikler İçinde Korumak / <i>Ayşegül Cankat</i>	71
Kentsel Mekânın Bir Parçası Olarak Surlar: İstanbul Kara Surları ve Çevresinde Bir Proje Çalışması / <i>Ömür Barkul - F. Pınar Arabacıoğlu</i>	73
İstanbul Kara Surlarının Çevresindeki Kentsel Doku Kaynaklı Koruma Sorunları / <i>Ege Uluca Tümer - Selen Onur</i>	76
İstanbul'daki Kent Otellerinin Mekân Dizim Yöntemiyle Analizi / <i>Deniz Erinsel Önder - Sibel Conker</i>	78

91 HUKUK

Kentli Hakları ve Kentli Haklarının Güvenceleri / <i>Z. Gönül Balkır</i>	91
--	----

97 KENT ARKEOLOJİSİ

Hagios Akakios, Hagioi Apostoloi ve Havarıyyun Kiliseleri İlişkisi / <i>Fırat Düzgüner</i>	97
--	----

104 TASARIM / UYGULAMA

Mimarlığın Değişen Görünümleri / <i>Adnan Aksu</i>	104
--	-----

112 ÇİZGİ

<i>Behiç Ak</i>	112
-----------------------	-----

Mimari Tasarım Eğitimi Söylemleri 1: Manifesto

Nur Çağlar - Adnan Aksu

0. Bu manifesto ampirik bir araştırmaya dayanır, kuramsal ve tümüyle deneyseldir.

Biz bu makaleyi mimari tasarım eğitimi üzerine düşüncelerimizi, kuşularımızı, kararlarımızı, çelişkilerimizi, stratejilerimizi, yöntemlerimizi, pedagojilerimizi yeniden düşünmek, ortak bilinçle kavramak, sorunlarıyla yüzleşmek, ilgilenen herkesin paylaşımına açarak değerlendirmek üzere kaleme aldık. Makalenin amacı bağlamında mimari tasarım eğitimi üzerine düşüncelerimizi, kanılarımızı genel argümanımızı tanımlamak/görünür kılmak üzere güncelleyerek yeniden örgütledik.

Mimarlığın eğitim pratiğine adanmış oldukça uzun geçmişimizin birikimlerinden makalenin polemğine ve/veya mimari tasarım ve eğitimi üzerine söylemek istediği sözlere koşut olarak/içerik oluşturmak üzere süzerek/damıtarak/incelterek aktardık. Bu içerik tümüyle deneyseldir ve tümüyle *Atölye I*'in deneyimleri-ne dayanır.

Bu makale konvansiyonel bir bilimsel/akademik araştırmanın sürekliliğinde geliştirilmedi. Ampirik bir araştırmadır. Çoğu *ampirik* araştırma gibi kuramsaldır. Gözlemlerimiz, deneylerimiz ve değerlendirmelerimiz/ölçümlerimiz üzerine inşa edilmiştir.

İçinde yaşadığımız mimarlık ve mimari tasarım eğitimi ortamının olay ve olgularını tanımlamak, anlamak, açıklamak, neden-sonuç ilişkisi kurmak, tutarlı görüşler üretmek üzere geçmişten bugüne mimarlık/mimari tasarım eğitimi bilgimiz, düşüncelerimiz ve yaklaşımlarımız üzerinden sistematik bir okumayla geliştirildi. Dolayısıyla bu araştırmanın öznesi de nesnesi de *Atölye I*'dir.¹

Tasarımın her alanında olduğu gibi mimarlıkta da doğamızda doğuştan var olan sezgiler mimari tasarıma dair ilkelerimizi belirlemede başlıca etkidir başka bir deyişle mimari tasarımın sezgiselliğine inanırız. Ancak sezgilerin açıkça kavranabilen bilinç-li olarak uygulanan yargılar/ilkelere olarak benimsenebilmeleri deney ve deneyim gerektirir. Bilgi deney ve deneyim ile akıl arasın-daki işbirliğinin ortak ürünüdür. Sezgilerimiz deneyim kazanma sürecinde

bilgiye dönüşür. Mimari tasarım eğitime dair tüm bilgimiz kendi deneyimlerimizden veya diğerlerinin deneyimlerinden elde edildi. Dolayısıyla bu makale *Atölye I*'in mimari tasarım deneyim ve eğitimi bilgisini ortamın paylaşımına sunar.

Bir mimarlık okulunda mimari tasarım eğitimi veren bir stüdyoda 25 yılı aşkın süredir öğretim elemanı olarak görev yaparken tüm bu süre boyunca kurguladığımız tasarım süreçleri, yaptığımız tüm bilimsel/akademik çalışmalar, kendi tezlerimiz, araştırma projelerimiz, yürüttüğümüz yüksek lisans ve doktora tez çalışmaları, kurguladığımız mimari tasarım stüdyoları, ulusal ve uluslararası düzeyde, kısa veya uzun süreli, deneysel ve/veya yoğun programlı mimari tasarım workshopları, mesleki ve/veya eğitimsel jüriler, değerlendirmeler, mesleki pratiklerimiz, ortak öneriler geliştirdiğimiz ulusal ve uluslararası düzeydeki mimari tasarım yarışmaları ve benzeri gibi bireysel ve/veya ortak deneyimlerimizden doğan çağrışımlar ilkelerimizi/bilgi ve deneyimimizi inşa etti. Bu bağlamda özgün bir mimari tasarım eğitimi düşüncesi geliştirdik. Bu düşüncenin *genel veya evrensel bir mimari tasarım eğitimi kuramı/düşüncesi* kurgulanmasına ait ilke ve stratejiler oluşturmaya katkı sağlaması başlıca dileğimizdir.

Burada paylaştığımız düşünceleri ve bilgiyi gözlem, deney ve örnek çalışmalar üzerinden ürettik. Sorunları *gözlem* yoluyla belirledik. Bilgi üretiminin gözlemlerle başladığına inanırız. Sıradan ve/veya deneysel gözlem yoluyla sistematik olarak veri topladık. Bu verileri olguları ve varsayımlarımızı belirlemek, anlamak ve ifade etmek amacıyla derledik. Gözlemin yansızlığından farklı olarak koşulları biz belirlediğimiz için zaman zaman tarafı/yanlı değer yargılarımız işe karışarak, tarafsızlıktan uzaklaşmış olma riskini göze aldık ve bazı unsurları göz ardı ederek yorum yaptık. Bilimsel veri toplamanın bir başka yolu olarak olgular ve varsayımlarımızla ilgili *deney* yaptık. Bu deneyler çoğunlukla *Atölye I*'in mimari tasarım süreçlerinde yapıldı. *Örnek çalışmalar* ise diğerlerinin çalışmalarını inceleyerek kendimize ders çıkarmamıza yaradı. Di-

ğeri olarak andıklarımız hangi tasarım pratiğinde yoğunlaştığına bakılmaksızın tüm tasarımcı/mimarları kapsar. Deneylerimizi mimari tasarım alanında yaptığımız bireysel ve ortak çalışmalarla geliştirdik, pekiştirdik ve bu çalışmaların araçsallığında deneyim kazandık. Burada kaleme aldığımız *manifestoyu* deneyimlerimize dayanarak ürettik.

1. Mimari tasarım stüdyosu mimarlık eğitiminin omurgasıdır.

Mimari tasarım eğitimi stüdyo olarak adlandırılan kavramsal olgu kapsamında pratiğe taşınmaktadır. *Beaux-Arts*'tan bu yana mimari tasarım eğitimi stüdyolarda gerçekleştirilmektedir. Kavramsal olarak çöküşte ve krizde olduğu, mimari tasarım eğitiminin ortamı olmayı sürdürmeyeceği yönündeki tüm karamsar yaklaşımlara karşın günümüzde stüdyo varlığını sürdürmektedir. Stüdyo; uğraşı alanı mimari tasarım eğitimi olanların gündelik konuşmaları içinde sıklıkla, olumlu olumsuz tüm anlamlarıyla ama üye-

Manifestonun dayandığı stüdyo sürecinin görselleştirilmesi.

rinde pek düşünmeden kullanageldikleri başlıca sözcüktür.

Bugüne kadar pek çok değerli mimari tasarım stüdyosu modelleri kurgulanmıştır ve süregelmektedir. Ancak mimari tasarım stüdyosunun potansiyelinin bu modellerle sınırlı olmadığı fark edilmiştir. Bu yüksek potansiyele güvenerek yeni, yenilikçi, alternatif, mimari tasarım stüdyosu kurguları geliştirilmektedir. Mimarlığın kuramsal ve kılışsal alanlarıyla etkileşime girerek bir yandan kendilerini geliştiren stüdyolar, diğer yandan mimari tasarım düşüncesinin geliştirilmesi için araştırma olanağı sunmaktadır.

Dolayısıyla günümüzde mimari tasarım stüdyolarının varlık nedeni giderek daha etkili biçimde tanımlanmakta, üzerinde düşünülmekte, potansiyelleri keşfedilmekte, günümüz koşullarına göre dönüştürülerek güncellenmekte, canlılığını ve etkinliğini geri kazanarak, mimari tasarım düşüncesini araştırmanın ve geliştirmenin ortamı olarak irdelenmekte ve sorgulanmaktadır.

Bu nedenle *Atölye 1* mimari tasarım eğitiminin *stüdyo* ortamında sürdürülmesini benimser.

Genel mimarlık ortamının ve düşüncesinin niteliğinin yükseltilmesine katkı sağlamak amacıyla *Atölye 1* mimari tasarım stüdyosu *ortamının, sürecinin, tasarım ve tasarımcıların* niteliğini geliştirmeyi, yükseltmeyi ve *sürdürülebilir* kılmayı hedefler. Bu hedefler doğrultusunda mimari tasarım stüdyosu pedagojisi ve metodolojisi geliştirir.

2. Mimari tasarım stüdyosu mimari proje yapmanın ve yaptırmanın değil, mimari tasarımı deneylemenin ortamıdır.

Mimarlık eğitiminin içeriği ilkesel olarak kuramsal, teknik ve uygulamaya yönelik bileşenlerden oluşur. Bu bileşenler bir yandan kendi iç yapılanmasını oluştururken diğer yandan diğer bileşenlere katkı ve katılımı gerçekleştirir. Sağlıklı bir eğitim programı (*curriculum*) yapılmasında her üç bileşen gerek kendi içinde gerekse diğer bileşenlerle etkileşim ve eşgüdüm içindedir.

Öğrenciler ve öğretim üyeleri bu görüş doğrultusunda ve geçmişten taşınan alışkanlıkla mimari tasarım stüdyolarının etkinliğini *mimari proje dersi* diye adlandırmaktadır. Bu nedenle mimari tasarım stüdyolarında *tashih* ve *eleştiri* yöntemini kullanmayı sürdürmektedir. Mimarlıktaki gibi teknik anlamıyla projenin üretilmiş bir bilgiyi doğrudan hayata geçirmeyi hedeflediği göz önüne alındığında bu yöntem benimsebilir.

Oysa mimarlık eğitimi her türlü tasarım ve

mimarlık pratiğiyle de etkileşim içindedir. Bu pratikler mimari tasarım eğitimi üretilen nesnelere aracılığıyla fiziksel, duygusal ve entelektüel olarak etkilemektedir. Ancak mimari tasarım eğitimiyle etkileşen gerek eğitim programı içinde gerekse dışından unsurların asla uzlaşma içinde olması beklenmez. Uzlaşma, ortamı durağanlaştırır. Kendini sürekli yenileyen *gelişimsel* ve *dinamik* bir stüdyo ortamı rekabetin, çatışmaların, eleştirilerle mücadelenin sinerjisinden beslenir. Bu bağlamda mimari tasarım stüdyosu ortamı genel mimarlık ortamının *kaynağı ve ürünüdür*.

Diğer yandan mimari tasarım öğrenme ve öğretme eylemine indirgenemeyecek kadar derinlikli ve yaşam boyu süren bir eylemdir. O nedenle mimari tasarım stüdyosunda proje yapmaya, yaptırmaya ve stüdyo eylemlerini proje dersi olarak adlandırmaya karşı duruyoruz.

Çağdaş bilimsel anlamıyla *proje* bir konuda yaratıcı nitelikte yeni bilgi üretmeyi hedefleyen ve bu bilginin kullanma, uygulamaya dönüşme stratejilerini örgütleyen ve deneyime açan süreçtir. Sürecin *strateji* düzeyinde örgütlenmesi önemlidir. Böylece değişen koşullara göre dönüşme ve yenilenme yetisi kazanır. Dolayısıyla stüdyoda mimari tasarım düşüncesini geliştirmek ve *tasarımı deneyleyerek deneyim kazanmak* üzere ortam sunulur.

3. Mimari tasarım stüdyosu mimari tasarım üzerine düşünme, yaratma ve üretmenin ortamıdır.

Mimari tasarım stüdyosu mimarlık bilgisini aktarmak üzere kurgulanmaz. Çünkü mimarlık bilgisi mimarlığın disiplinler ve pratik alanlarından olduğu kadar çok çeşitli diğer kaynaklardan da beslenen çok geniş ve yaygın bir epistemolojik alandır. Aynı zamanda disiplinlerarası özelliklerinin de etkisiyle sürekli artmakta, değişmekte ve çeşitlenmektedir. Bilginin bolluğu, çokluğu ve çeşitliliği mimari tasarımı düşünme, anlama, kavrama, anlatma ve sunma yöntemlerini çeşitlendirir. Standart mimarlık eğitiminin süresi ve kurgusu ne olursa olsun bu çeşitliliği kapsayamaz. Mimari tasarım deneyimiyle standart mimarlık eğitimi süresiyle sınırlanamaz.

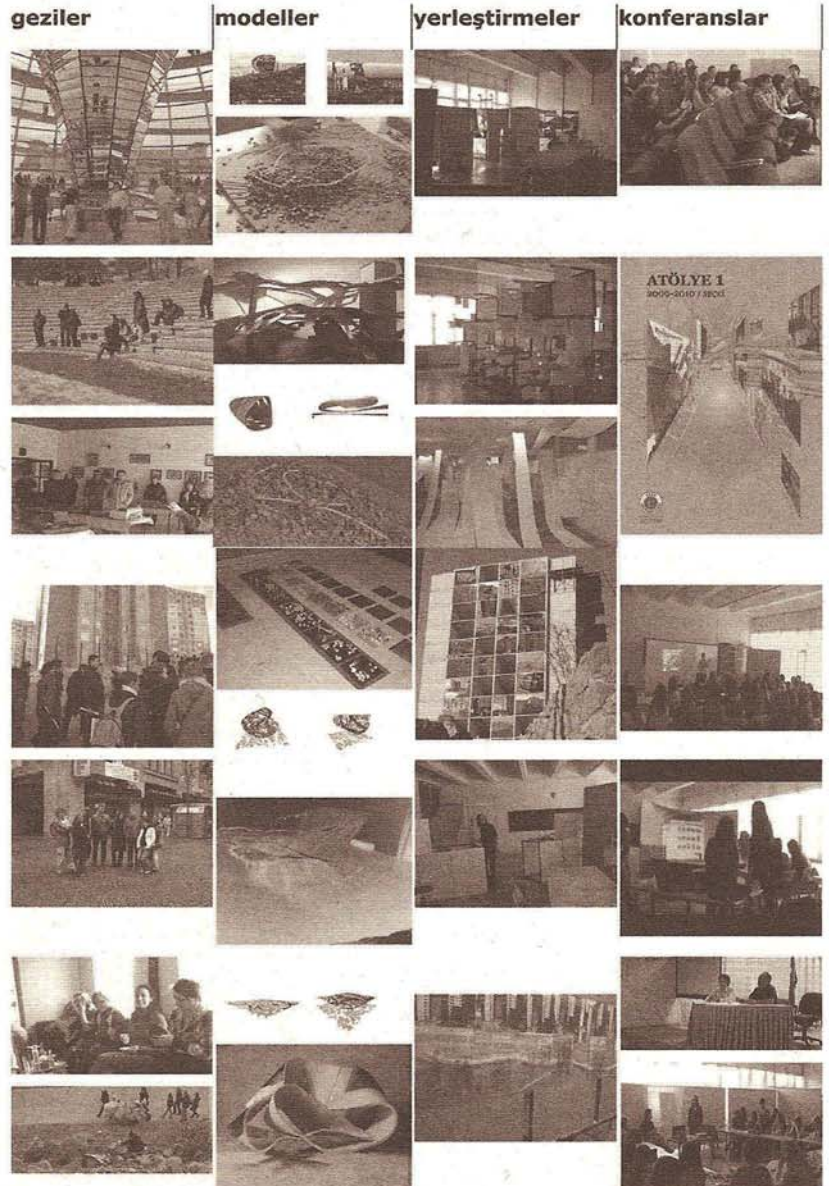
Stüdyo mimari tasarım üzerine *düşünme, yaratma ve üretme alışkanlığı* kazandırır. Düşünce bilginin eksik olduğu durumlarda da geliştirilebilir. *Mimarlık düşüncesini* derleme, yorumlama, tasarıma aktarma, dönüştürme, tasarım yoluyla ifade ederek ortama sunma, tartışmaya açma, tartışmalardan geri besleme kazanma alıştırmalarını örgütlemek ve yürütmek mimari tasarım stüdyosunun asal görevlerindedir.

4. Mimari tasarım stüdyosu aynı zamanda mimari tasarım düşüncesini araştırmanın ve geliştirmenin ortamıdır.

Stüdyoların kurgusu stüdyo elemanlarının (öğretim elemanları ve öğrenciler) ayrı ayrı ve birlikte inşa ettiği tasarım düşüncesini ifade eder. Bu ifadeler stüdyoya katılan tasarımcıların tasarladıkları mimari nesne/mimari tasarımla o nesneye erişmekte izledikleri yol, diğer bir deyişle üretim yönteminde somutlaşır. Stüdyodaki tasarımcılar (öğrenciler) zihinlerinde oluşan kavramları bu nesnelere aracılığıyla anlatarak öğretim elemanlarının ve izleyenlerin (diğer öğrenciler) zihninde oluşan kavramlarla (beklentiler) karşılaştırarak stüdyonun tasarım düşüncesi doğrultusunda geliştirir. Böylece tasarım, stüdyonun üzerinde görüş birliği yaptığı ortak bir *üretim* olur.

Tüm mimari tasarım süreçleri tasarım düşüncesinin *araştırma* alanıdır. Her tasarımın bir *öyküsü* vardır. Tasarımın öyküsü stüdyo ortamına türlü yollarla aktarılır.

Manifestonun dayandığı stüdyo sürecinin görselleştirilmesi.

Tasarımcılar kavramsal yaklaşımlarını çeşitli araçlarla ifade ederek görüş, değerlendirme ve tartışmalara açar. Stüdyo elemanları arasında gelişen bu tartışmalardan mimari tasarıma/mimarlık disiplinine/bilgisine ilişkin açıklamalar oluşur. Stüdyoda geliştirilen tüm tasarım önerileri birer *araştırma*dır. Bu nedenle mimari tasarım stüdyolarının tüm çalışmaları olabildiğince belgelenir, çözümlenerek metin haline getirilir ve bu metinler ortamın bilgisine sunulur. Dolayısıyla mimari tasarım stüdyosu mimarlığın tüm pratik alanlarıyla organik bağ kurar.

5. Mimari tasarım stüdyosu ortamı *know-how*, refleks ve soğurma nitelikleriyle değerlendirilir. Mimari tasarım stüdyoları bağlamında *sürdürülebilirlik* mimarlığın mesleki ve disiplinler alanında yaşanan değişimi/dönüşümü *soğurma* yeteneği ve esnekliği olarak açıklanır. Mimarlık eğitimi programlarının bu anlayışla kurgulanması, aynı anlayışın eğitim programını yapılandıran *modüller* birimler ile derslere de kazandırılması, derslerin konusal (tematik), içeriksel, yöntemsel (metodolojik) ve eğitimsel (pedagojik) kurgularının mimarlığın mesleki ve disiplinler alanındaki değişime/dönüşüme koşut olarak güncellenebilir ve sürdürülebilir kılınması mimari tasarım stüdyolarının sürecini güçlendirir.

Mimari tasarım sürecinin nitelikli kurgulanmasında ve yürütülmesinde stüdyo ortamının üç önemli bileşeni etkindir. *Know-how* ortamı besleyen ve etkinleştiren mesleki ve disiplinler bilgi, ortak bilgi birikimi, yapabilme kuralları ve bilgisi, aslında herkesçe bilinen stüdyo "*yapabilme sırrı*"dır. *Know-how* bileşeni stüdyo ortamını iki uçtan besler. Biri stüdyo yürütücülerinin, diğeri ise öğrencilerin bulunduğu uçtur. Stüdyo yürütücülerini mesleki ve akademik çalışmalarıyla ve genel mimarlık ortamıyla (mesleği ve eğitimi) karşılıklı etkileşim içinde oluşturdukları kendi bilgi birikimlerini ve deneyimlerini stüdyo ortamının paylaşımına açar. Ancak öğrencilerin stüdyo ortamına *know-how* katkısı büyük ölçüde diğer içerik bileşenlerinden edindikleri bilgi birikimi ve deneyim üzerinden olur.

Mimari tasarım içeriğine ilişkin keşiflerle başlayıp bilimsel ve sanatsal odaklı araştırmalarla gelişen bir süreçtir. Bu süreçte mimar tasarımın niteliklerini geliştirmekte birçok farklı disiplinin katkısına başvurmaktadır. Ancak mimari tasarım gerçek anlamını gündelik yaşantının bir parçası olduğunda kazanmaktadır. Mimarın yeteneklerini geliştirme alanı yalnız anlamlı mekânları tasarlamak/yaratmak ile sınırlı değildir. Mimarlık çalışmalarını yöreklendirmek, yönlendirmek, değerini artırmak, olanaklı kılmak, çeşitli anlatım yolları ile paylaşımına açmak da mi-

marın sorumlulukları arasındadır. Bu nedenle zaman zaman zaman *know-how* desteği almak üzere çeşitli disiplinler alanlardan mimarlar/uzmanlar stüdyoya davet edilir böylece stüdyodaki yürütücüler *bünyesinin* güçlenmesi sağlanır.

Stüdyo mimarlığın birbirini bütünleyen pratik alanlarını temsil eden bir *takım* çalışmasının ürünüdür. Uzun yıllar mimari tasarım stüdyosunda ayrı ayrı ve birlikte deneyim kazanan yürütücüler bireysel ve ortak refleksler geliştirirler. Bu bağlamda *stüdyo refleks* stüdyonun kurgusunda, yürütmesinde, güncellenmesinde ortaya çıkacak beklenen ve beklenmeyen gelişmeler, aksaklıkları gidermek üzere en kısa zamanda en uygun yanıtı üretebilme niteliğidir. *Stüdyo refleks* stüdyoyu yürüten *takımın* süreçte kazandığı ortak görüş ve duruş sayesinde birlikte ve/veya ayrı ayrı benzer tepkiler göstererek aynı doğrultuda karar ve çözüm üretmesini sağlayan niteliktir.

6. Her mimari tasarım süreci mimari tasarım düşüncesini yeniden inşa eder.

Tasarım, problem çözme süreci değildir. Tasarım, problemi anlama, anlatma ve çözümüne yönelik *strateji* geliştirme süreci, başka bir deyişle mimari tasarımı *deneyleme* sürecidir. Bu yaklaşımla yerden, zamandan, kuramdan ve pratikten bağımsız olarak sürdürülen üretimler mimarlık düşüncesini, dolayısıyla mimarlık ortamlarını sürekli besler, tazeler ve geliştirir. Dolayısıyla mimari tasarım stüdyosu ürün odaklı değil, süreç odaklı kurgulanır. Mimari tasarım stüdyosu süreci mimarlık düşüncesinin sorgulama, yorumlama, tartışma ve değerlendirme yaklaşımlarını ifade edebilme sorumluluğu ve bilinç taşıyan bir tasarımsal içeriğe sahiptir. Bu bağlamda çeşitli alanlardan bilgiler derlemek, daha önce keşfedilmemiş alanlardan dokunulmamış düşünceler almak, yaratıcılığa dayanan sıradan alışılmışın dışında yaklaşımlarda bulunmak olanğı vardır. Sadece *yaratıcı* ve *seçici* değil, *üreten* de olmak gerekir. Çünkü mimarlık düşüncesinin ayrılmaz parçalarından biri de yeni *düşünce* üretmektir.

Dolayısıyla mimarlık, çeşitli disiplinlerin üyeleri arasında yüksek düzeyde işbirliği ve eşgüdümüne gerek duyar. Mimarlık eğitimi uğraşı içinde olanlar çeşitli disiplinlerden derledikleri/edindikleri bilgileri süreci kurgulamakta aracı olarak kullanarak bu görüşü güçlendirir. Ancak derlenen/edinilen bilgileri mimari tasarım alanına aktarırken özgün bağlamından arındırıp yeniden inşa eder. Böylece tasarım bilgisi *disiplin aşırı* nitelik kazanır. Bu nitelik arı bilginin özgün kaynağına geri besleme sağlar ve *bilginin sürdürülebilirliğini* destekler.

7. Mimari tasarım stüdyosu gelişimsel düşünmeyi isteklendirir.

Stüdyo, mimari tasarımı, nesnesi ve öznesiyle bir bütün olarak ele alır, olumlu ve olumsuz yanlarını çok yönlü inceler, sorgular. Başka bir deyişle mimari tasarım üzerine eleştirel düşünmeyi önemser ve destekler. Ancak *eleştirel* düşünme ortamında var olan ulaşılabilen bilgiyle kullanmakla yetinir. Bu nedenle durağandır ve bilgi üretmeye taze bilgiyi ortama alarak içselleştirmeye yatkın değildir.

Dolayısıyla mimari tasarım stüdyosu, ortamdaki bilgi yeterli olmasa da tasarımla başa çıkabilmek için *gelişimsel* düşünmeyi benimser. Bu amaçla tasarımcının eldeki kısıtlı bilgiyi en verimli kullanabilmek ve dönüştürebilmek üzere yorumlayarak mimari tasarım düşüncesi olarak kullanılabilir kılma yeteneğini geliştirmeyi hedefler. Gelişimsel düşünme dağınıktır, saf değildir, mükemmel değildir, bu nedenle deneylenmesi ve deneyime dönüşmesi en güç olandır. Ancak kılışsal, kullanışlı, elverişli, yaratıcı ve yapıcıdır.

8. Mimari tasarım stüdyosu süreci deneyseledir.

Deneyisel alan, mimarlığın kuramı ile pratiğinin etkileşim ve iletişim alanıdır. Dolayısıyla her ikisinden bağımsız ama her ikisinin alanından bilgiyi kullanarak gelişir. Bu alan bulanık su gibidir. Gelişimsel düşünce bu suyu berraklaştırma yöntemleri üzerine kafa yorar ve düşünce üretir.

Stüdyonun *eğitimsel yaklaşımının* başka deyişle stüdyonun sürecine dair içeriklerinin yapılandırılması *deneyseledir*. Deneyisel yaklaşım, tartışmanın ve sorgulamanın önemsendiği stüdyo ortamlarında geniş yorumlama olanaklarını ve çeşitlenme potansiyelini barındıran çalışmalar geliştirilmesini sağlar. Stüdyonun deneyisel ortamı önyargısızdır. Var olan olguları sorgulama alanı sunar ve çelişkili, dalgalanan ilişkilerin arasındaki gerilimin sürmesine izin verir. *Deneyisel süreçler* karmaşa ve belirsizlikten beslenir, değişime ve gelişime ilişkin farklı yaklaşımların karşılaşacağı tartışmalara olanak sağlar, açık uçludur, olasılıkları ve potansiyelleri göz önünde bulundurarak stüdyo üretiminde çeşitliliği ve çok sesliliği artırır, yaratıcı düşünce ve çalışmaların potansiyelini genişletir.

Deneyisel stüdyoda *yürütücüler* mimarlık nesnesinin tasarımına odaklanmak yerine tasarım sürecinin saklı/görülemeyen kurgusuna ve bu kurguyu nasıl ustalıkla idare edebileceğine yoğunlaşır. Yalnızca belirli bir soruna pratik çözümler üretmez, ama sorunu genel mimarlık kavramlarıyla açıklar. Deneyisel stüdyoda tasarım, mimarlık konusu olmaktan çok *strateji* ko-

nusudur. *Strateji* tasarım sürecini işleten üretken düzendir.

9. Stüdyo tasarımcıya mimari tasarım yetkinliği değil, nitelik ve seçkinlik kazandırır.

İlk çağlardan bu yana mimarın eğitimi aracılığıyla edinmesi gereken bilgi, kavrayış ve yetenek çeşitli düşünür/yazar tarafından birçok kez tanımlanmıştır. Bunlar güncel deyişle mimarın mesleki yetkinlikleridir. Mesleki *yetkinlikleri* kazanmanın en bilinen ve kullanılan yöntemi mimarlık okuluna gitmektir. Okulun süresi ne olursa olsun mimar eninde sonunda belirlenen bilgilerle donatılır ve mesleki yetkinliklerini kazanır.

Ancak, sezgilerini ve yaratıcılığını mimari tasarıma aktarma, tasarlama eylemini yaşam tutkusuna dönüştürme yoğunluğu tasarımcıya *nitelik* kazandırır. Mimari tasarım stüdyosu tasarımcının kendi sezgilerini ve yaratıcılığını keşfetmesini, niteliklerini geliştirmesini isteklendirici ortam sunar. *Seçkinlik* mimarı diğer meslektaşlarından farklı kılan ve onun mesleğine karşı duruşunu, bakışını belirleyen ayırıcı özellikleridir. Bu nitelikleri kazanmanın bilinen bir okulu ve/veya eğitimi yoktur. Burada mimarın

Tablo. Konvansiyonel Stüdyo ile Manifestonun dayandığı Stüdyo Nitelikleri

Konvansiyonel Stüdyo Nitelikleri	Manifestonun Dayandığı Stüdyo Nitelikleri
Konvansiyonel	Deneyisel
Analog	Analog + Dijital: Melez (kâğıt-kalem/maket/bilgisayar)
Dogmatik	Rastlantısal
2 boyutlu / 3 boyutlu	4 boyutlu
Disiplinlerarası / Interdisipliner	Disiplinlerüstü / Para-disipliner
Ürün odaklı	Süreç odaklı
Programa dayalı	Öykü/Senaryoya dayalı
Projelendirme	Strateji geliştirme
Eleştirel	Gelişimsel
Bilgi + Sezgisel	Yorumlayıcı (Bilgi+sezgi+kavrama)
Beceri kazandıran / yetkin	Refleks kazandıran / taktiksel
Esnek ve dönüştürülebilir	Soğurabilen
Uzlaşmacı	Tepkisel
Hiyerarşik / Ardışık	Katılımcı / Eşitlikçi
Çizgisel	Sarmal
Asal geometrik	Fraktal geometrik
Çeşitlenen farklılaşan	Evrilen
Kontrollü / Düzenli	Özgür/ Bütünsel
Kesin	Bulanık
Tekil / Bireysel	Çoğul / Sinerjik
Üretken	Sürdürülebilir
Durağan / Dinamik	Başkalaşma
Proje ve Bilgi üretken	Bilgi ve Know-how üreten
Göreceli	Etkileşimli
Kesin veya soyut	Muğlak
İşlevsel	Eylemsel
Kentsel Peyzaj	Mimari Peyzaj / Archi-scape
Problem çözme	Problem bulma/yaratma
Öğrenen	Esinlenen
"Sanatçı" mimar	"Dijital zanaatçı" mimar

yaşam düşüncesi ve paylaştığı ortamlardan ve deneyimlerden çıkarımları önem kazanır. Bu nedenle mimari tasarım stüdyoları yalnız stüdyo saatlerini değil, *uzantılarını* da paylaşır. Bu uzantılar mimarlık ve sanat ortamlarındaki her türlü sosyal ve kültürel etkinliği kapsar.

10. Stüdyo, tasarım alıştırma ve deneylerinde her çeşit düşünme, tasarlama ve anlatım ortam ve araçlarını kullanır.

Stüdyodaki *tasarım alıştırma ve deneyleri* genel olarak, analog ve dijital ortam kullanarak geliştirilir, ancak stüdyo kâğıtsız tasarım (*paperless*) stüdyosu, görsel stüdyo veya dijital stüdyo olarak tanımlanmaz.

Stüdyo sürecinde çeşitli *tasarım alıştırma-ları* yapılır. Bunlar konvansiyonel araçlarla yapılan alışırmalar, dijital araçlarla yapılan alışırmalar, fiziksel modellemelerle yapılan alışırmalar, sanatsal yöntemlerle yapılan alışırmalardır.

Konvansiyonel araçlarla yapılan alışırmalar genelde kâğıt ve kalemle üretilen eskizlerdir. Fiziksel modellemelerle yapılan alışırmalar çalışma maketleridir. Sanatsal yöntemlerle yapılan alışırmalar yerleştirme, performans, animasyon, film gibi alışırmalardır. Sanatsal yöntemler stüdyoyu *4 boyutlu* hale getirir, ilgi ve heyecanını yüksek tutar.

Tüm bu alışırmalarda elde edilen ürünler fotoğraflanarak, taranarak, video kayıtları yapılarak dijital ortama aktarılır. Çeşitli dijital yazılımlar aracılığıyla işlenerek *tasarım deneyleri*

yapmakta kullanılır.

Stüdyo süreci tasarımı başından sonuna ne karmaşık bir yolla, ne adım adım, ne de bilindik bir düzenle değil, birbiri üstünden ilerleyerek eşzamanlı olarak geliştirir. En ufak bir tasarım üretimi ya da düşüncesi dışarıda bırakılmaz, görmezden gelinmez, ihmal edilmez.

Bu süreçte üretilen tasarımlar da deneyseldir. Çoğu zaman anlaşılması zaman alır. Ürünler hangi yöntemle sunulursa sunulsun konvansiyonel tasarımlarla aralarındaki farkı ifade eder. Deneysel mimarlık nesnesi gündelik yaşam pratikleriyle uyumlu değildir, kullanıcı beklentilerine yanıt vermez. Mimari tasarım düşüncesini geliştirir ve mimarlık bilgisini inşa eder. Dolayısıyla mimari tasarım stüdyosunun gerek tasarım araçlarının, gerekse süreç ve ürünlerinin bünyesi *katmanlıdır*.

Sonuç Yerine

Bu manifesto bağlamında mimari tasarım eğitiminin *çok katmanlı* ve *deneysel* ortamda yapılması gerekliliğini benimsiyoruz. Deneysel ortam, mimarlıkla diğer disiplinler arasında sürekli bilgi akışını temellendirme ve geliştirme potansiyeli taşır ve esnek sınırlar içinde etkileşme olanağı sağlar.

Manifestonun dayandığı stüdyo ortamının başlıca kazancı *yapmanın* düşünme süreci olduğunun anlaşılmasıdır. Hayal edilebilen her şey tasarlanabilir/gerçekleştirilebilir. Bu anlayışın sürekliliğinde mimar dijital teknolojilerin de katkısıyla yeniden *zanaatkâr* niteliği kazanır. *Dijital zanaatkârlık* niteliği onu bir yandan insanla makine diğer yandan elle akıl arasındaki ilişkiyi güçlendirmek, dolayısıyla yapma sürecini iyileştirmek ve geliştirmek üzere yeni bilgi, araç ve teknikleri araştırmaya ve kullanmaya yatkın kılar. Tasarım eğitiminde *sürdürülebilirlik* bu yatkınlık üzerinden tartışmaya açılır.

Tabloda, konvansiyonel stüdyo ile manifestonun dayandığı stüdyo nitelikleri arasındaki benzerlik ve ayrımlar kavramsal olarak irdelenir. Manifestonun dayandığı stüdyo konvansiyonel stüdyodan *kurgu, içerik, alıştırma, ürün ve sözcük dağarcığıyla da* farklılaşır. Diğer iki resim, manifestonun dayandığı stüdyonun sürecini örnekler. Tablo ve resimler birbirini tamamlayarak ve güçlendirerek manifestoyu görselleştirir.

Nur Çağlar, Prof. Dr., TOBB-ETÜ Güzel Sanatlar Fakültesi Mimarlık Bölümü
Adnan Aksu, Dr., Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü

Not:

1. Atölye 1, Gazi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü'nde Mimari Tasarım dersi veren düşey olarak kurgulanmış Mimari Tasarım Atölyelerinden biridir.

Discourses of Architectural Design Education 1: Manifest

0. This is an empirical study, theoretical like most empirical studies and completely experimental. We produced the manifest which we draw up here on the basis of this study. Manifest has 10 clauses listed below.

1. Architectural Design Studio is the spinal column of architecture education.
2. Architectural Design Studio is environment for experimentation of architectural design, not environment for carrying out a project.
3. Architectural design studio is environment of thinking, creating and producing on architectural design.
4. Architectural design studio, at the same time, is environment of researching and developing architectural design thinking.
5. Architectural design studio is assessed by its know-how, reflex and absorption qualities.
6. Each architectural design process rebuilds architectural design thinking.
7. Architectural design studio motivates the progressive thinking.
8. The process of architectural design studio is experimental.
9. The designer gains qualification and distinction in the studio, rather than competence of architectural design.
10. In the studio, in design practice and experiments, any kind of thinking, designing and expressing media and tools are exploited.

In this context, we adopt that architectural design education should be made in multi-layered experimental studio environment. We wish this essay contributes to generate principles and strategies about constituting the theory of a universal architectural design education.